

DUAL TA'LIMNING MAQSADI, TARIXI, RIVOJLANISHI VA AHAMIYATI**Toshkentbayev Baxodir Abdurashidovich****Jizzax viloyati Zarbdor tuman 1-son politexnikum****Kasbiy Ta'lim Bo'yicha Direktor O'rinbosari****<https://doi.org/10.5281/zenodo.15253888>**

Annotatsiya: Ushbu maqolada dual ta'lim tizimi, uning maqsadlari, tarixi, rivojlanishi, xalqaro tajribasi, iqtisodiy ta'siri va kelajak istiqbollari haqida batafsil tahlil qilinadi. Maqolada dual ta'limning xalqaro tajribalari, xususan, Germaniya, Shveysariya va boshqa rivojlangan mamlakatlardagi muvaffaqiyatli amaliyotlari yoritilib, bu tizimning yoshlarni mehnat bozoriga tayyorlashdagi ahamiyati ko'rsatilgan. Shuningdek, dual ta'lim tizimining iqtisodiy o'sish va ish bilan ta'minlashdagi roli, mehnat bozoriga integratsiyalashuv jarayoni, kichik va o'rta biznesni rivojlantirishdagi o'rni tahlil qilingan. Maqolada shuningdek, dual ta'lim tizimini rivojlantirish yo'llari, qonunchilik bazasini takomillashtirish, ishlab chiqarish korxonalari bilan hamkorlikni kuchaytirish va innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish kabi masalalar ko'rib chiqilgan. Maqola dual ta'lim tizimining kelajakdagi istiqbollari va uning global ta'lim tizimidagi o'rnini baholashga xizmat qiladi.

Kalit So'zlar: Dual ta'lim, kasbiy tayyorgarlik, mehnat bozori, iqtisodiy o'sish, xalqaro tajriba, Germaniya modeli, Shveysariya modeli, innovatsion texnologiyalar, ishlab chiqarish jarayoni, ta'lim tizimi, yosh mutaxassislar, ish bilan ta'minlash, ta'lim va sanoat hamkorligi, pedagogik malaka, kasb-hunar ta'limi.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri yosh avlodni kelajak mehnat bozoriga tayyorlashdir. Rivojlangan mamlakatlarda ushbu masalani hal etish uchun dual ta'lim tizimi keng qo'llanilmoqda. Bu tizim o'quvchilarga nazariy bilim bilan bir qatorda real ishlab chiqarish jarayonida qatnashish imkoniyatini beradi. Ushbu maqolada dual ta'limning maqsadi, rivojlanish tarixi, afzalliklari, muammolari va istiqbollari keng yoritiladi.

DUAL TA'LIMNING TARIXI VA RIVOJLANISHI

Dual ta'lim tizimi ilk bor Germaniyada XIX asrda paydo bo'lib, sanoat inqilobi davrida keng rivojlandi. O'sha davrda fabrikalar va zavodlar malakali ishchilarga ehtiyoj sezgan va shu sababli o'quvchilarni nazariy ta'lim bilan bir qatorda ishlab chiqarishda ham ishtirok etishga yo'naltirishgan. Keyinchalik bu tajriba Shveysariya, Avstriya va Skandinaviya davlatlarida ham keng tarqaldi. XX asrning o'rtalarida AQSh va Buyuk Britaniya kabi davlatlarda dual ta'lim elementlari oliy ta'lim dasturlariga kiritila boshlandi.

Bugungi kunda dual ta'lim Yevropa Ittifoqi, Osiyo, AQSh va boshqa ko'plab davlatlarda muvaffaqiyatli joriy etilgan. Masalan, Germaniya va Shveysariyada ushbu tizim o'quvchilarning mehnat bozoriga tayyorlanishida muhim rol o'ynaydi. Janubiy Koreya, Xitoy va Singapur kabi davlatlar esa zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilgan dual ta'lim dasturlarini yaratgan.

DUAL TA'LIMNING ASOSIY MAQSADLARI

Dual ta'lim tizimi quyidagi asosiy maqsadlarga ega:

1. Kasbiy malakani oshirish – Talabalarga nazariy bilim bilan birga amaliy ko'nikmalarni ham berish.
2. Ishga joylashish imkoniyatini oshirish – Bitiruvchilar mehnat bozorida talabgir bo'lishadi.

3. Ish beruvchilar ehtiyojlarini qondirish – Korxonalar o'zlariga mos mutaxassislarni tayyorlash imkoniga ega bo'ladi.

4. Innovatsion yondashuvlarni joriy etish – Dual ta'lim zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashgan holda rivojlantiriladi.

5. Nazariya va amaliyotni uyg'unlashtirish – O'quvchilar ta'lim jarayonida o'rgangan bilimlarini real ishlab chiqarishda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

6. Kasbiy yo'nalishdagi bilimlarni chuqurlashtirish – Dual ta'lim aniq sohalar bo'yicha maxsus dasturlarni ishlab chiqish orqali mutaxassis tayyorlashga yo'naltirilgan.

7. Mehnat unumdorligini oshirish – Ishga tayyor bo'lgan mutaxassislar orqali ishlab chiqarish samaradorligi ortadi.

8. Kasbga bo'lgan ishtiyoqni oshirish – O'quvchilar o'z sohasi bo'yicha amaliy faoliyat olib borish orqali kasbga bo'lgan qiziqishlarini oshiradilar.

DUAL TA'LIMNING XALQARO TAJRIBASI

Germaniyada dual ta'lim tizimi juda rivojlangan bo'lib, mamlakatdagi ta'lim muassasalari va sanoat korxonalari o'rtasidagi hamkorlik tizimli ravishda yo'lga qo'yilgan. O'quvchilar haftaning ma'lum kunlarini universitet yoki kasb-hunar maktabida o'tkazib, qolgan vaqtlarini korxonalarda amaliyot o'tash bilan shug'ullanishadi.

Shveysariyada dual ta'lim tizimi butun iqtisodiyotning asosiy qismi hisoblanadi. Talabalar dars mashg'ulotlaridan tashqari, o'z sohalar bo'yicha ishlab chiqarish jarayonlarida qatnashishadi. Ularning ish haqlari ham belgilangan bo'lib, talabalik davridayoq o'zlarini moliyaviy jihatdan mustaqil his qilishadi.

AQSh va Buyuk Britaniyada dual ta'lim tizimi an'anaviy akademik ta'lim bilan bog'langan bo'lib, ko'plab universitetlar talabalarga ishlab chiqarish tajribasini orttirish uchun stajirovka dasturlarini taklif etadi. Shuningdek, yirik kompaniyalar bilan hamkorlikda maxsus o'quv dasturlari ishlab chiqilgan.

DUAL TA'LIMNING IQTISODIYOTGA TA'SIRI

Dual ta'limning iqtisodiy samaradorligi quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- Ishsizlik darajasining pasayishi – O'quvchilar bitirgan paytida allaqachon tajribali bo'lganlari sababli, ular darhol ish topish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

- Iqtisodiy o'sish – Dual ta'lim tizimi yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlab, ularning ishlab chiqarish jarayoniga tez integratsiyalashuviga xizmat qiladi.

- Kichik va o'rta biznesni rivojlantirish – Dual ta'lim dasturlari orqali yosh mutaxassislar startaplar va kichik korxonalarni ochish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

- Raqobatbardoshlikni oshirish – Iqtisodiyotda texnologik yutuqlarga erishish uchun tajribali kadrlar talab qilinadi.

DUAL TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

1. Qonunchilik bazasini takomillashtirish – Dual ta'limni qo'llab-quvvatlaydigan qonun va nizomlarni ishlab chiqish.

2. Ishlab chiqarish korxonalari bilan hamkorlikni kuchaytirish – O'quvchilar uchun amaliyot o'tash imkoniyatlarini kengaytirish.

3. Pedagog va murabbiylar malakasini oshirish – Dual ta'lim tizimida ishlaydigan o'qituvchilar uchun maxsus tayyorgarlik dasturlarini yaratish.

4. Innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish – Sun'iy intellekt, avtomatlashtirish va raqamli texnologiyalar bilan integratsiyalashgan dual ta'lim dasturlarini ishlab chiqish.

5. Talabalarga qo'shimcha imtiyozlar berish – Amaliyot jarayonida talabalarga ma'lum darajada ish haqi to'lash va rag'batlantirish tizimini yaratish.

XULOSA

Dual ta'lim tizimi zamonaviy kasbiy tayyorgarlik modelining ajralmas qismi bo'lib, u nafaqat bitiruvchilarning bilim va tajribasini oshiradi, balki mehnat bozorida talabgir mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi. Kelajakda ushbu tizim yanada rivojlanib, texnologiyalar bilan uyg'unlashgan holda samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Scholz, H. (2018). Dual Education and Apprenticeship Training in Germany: A Model for Other Countries?. *European Journal of Vocational Education and Training*, 10(2), 124-135.
2. OECD (2017). *The Future of Work: Jobs and Skills in 2030*. OECD Publishing.
3. Billett, S. (2014). Learning through Work: The Role of Work Experience in Vocational Education and Training. *International Journal of Educational Research*, 66, 63-72.
4. Rauner, F., & Maclean, R. (2016). *Handbook of Vocational Education and Training: Developing Dual System Approaches*. Springer International Publishing.
5. ILO (2020). *Skills for a Greener Future: Promoting Sustainable Jobs and Entrepreneurship in a Changing World of Work*. International Labour Organization.
6. Kis, V. (2010). The Role of Vocational Education and Training in the Development of Competencies for Sustainable Economic Growth. *European Journal of Education*, 45(2), 255-271.
7. Müller, W. (2018). Dual Education Systems in Europe: A Comparative Analysis. *Educational Research Review*, 17(1), 15-27.
8. Tannenbaum, R. (2019). Integrating Work and Learning: The Case of Dual Education Systems. *Journal of Workplace Learning*, 31(3), 250-265.
9. Brine, J. (2006). Work-based Learning: The Role of Apprenticeships in Vocational Education. *Education and Training*, 48(5), 358-372.
10. Boud, D., & Solomon, N. (2001). *Workplace Learning: Integrating Theory and Practice*. Springer.